



## Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα (2006)

Μελέτη<sup>1</sup> για τις συνθήκες απασχόλησης των πτυχιούχων ΑΕΙ και ΑΤΕΙ

### Συνοπτική Παρουσίαση

---

Το πολυδιάστατο πρόβλημα που αφορά στη σύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης και την πορεία από το σχολείο στην εργασία αποτελεί, τα τελευταία τουλάχιστον χρόνια, αντικείμενο έντονων συζητήσεων μεταξύ ειδικών και άλλων, των κοινωνικών εταίρων καθώς και αντικείμενο του δημόσιου διαλόγου στη χώρα. Με δεδομένη δε την πολυπλοκότητα του θέματος, συχνά στον ως άνω διάλογο διαπιστώνονται συγχύσεις, παρανοήσεις και έλλειψη καθαρότητας σε ότι αφορά το ατομικό και κοινωνικό συμφέρον, το δημόσιο αγαθό και το επιχειρηματικό όφελος.

Μια συστηματική προσέγγιση του θέματος θα ήταν πολλαπλά επωφελής για την ελληνική κοινωνία και την οικονομία και βέβαια την πολιτεία και τους αρμόδιους φορείς, εκπαίδευσης και απασχόλησης και για τις δύο βασικές πτυχές του. Από τη μια ως ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και εκπαιδευτικής πολιτικής, σε ότι αφορά την προσφορά αξιόπιστων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, από την Πρωτοβάθμια έως και την Τριτοβάθμια βαθμίδα της Εκπαίδευσης, για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και από την άλλη ως ζήτημα ανάπτυξης, που συνδέεται με την αξιοποίηση του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού κατά τεκμήριο υψηλών προσόντων (πτυχιούχων) στη χώρα, με στόχο τη συνεχή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της προστιθέμενης αξίας της ελληνικής οικονομίας.

Τα κοινωφελή ιδρύματα τα οποία έχουν αναλάβει τη Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία - βλ. και [www.protovoulia.org](http://www.protovoulia.org) -, θεώρησαν σκόπιμο να συνδράμουν στον σχετικό προβληματισμό και διάλογο, προς όφελος της ελληνικής κοινωνίας, σε πρώτη φάση με την ανάθεση της παρούσας Μελέτης, για την απασχολησιμότητα των πτυχιούχων ΑΕΙ και ΑΤΕΙ, στο Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ). Στόχος είναι η επιστημονικά έγκυρη προσέγγιση του προβλήματος, η τεκμηρίωση διαπιστώσεων σχετικά με τις παρούσες συνθήκες και τις διαφαινόμενες τάσεις και η συστηματική και έγκυρη πληροφόρηση των μαθητών και των νέων ανθρώπων σχετικά με την απασχόληση των πτυχιούχων. Και, παράλληλα, η υποστήριξη μιας συνεπούς και μακροπρόθεσμης προσέγγισης στο πρόβλημα, προς όφελος της εκπαιδευτικής πολιτικής και της αγοράς εργασίας.

Ζητούμενο για την ελληνική κοινωνία και την οικονομία είναι να μειωθεί η συγκριτικά αυξημένη ανεργία αλλά και η ετεροαπασχόληση σε εργασίες κατώτερων προσόντων των πτυχιούχων ΑΕΙ και ΑΤΕΙ, ώστε και η κοινωνική δικαιοσύνη να υπηρετηθεί αλλά και η ανάπτυξη της χώρας να διασφαλισθεί. Η Μελέτη αυτή αποτελεί ένα βήμα στην παραπάνω κατεύθυνση.

---

<sup>1</sup> Η Μελέτη εκπονήθηκε από το ΙΟΒΕ, στο διάστημα από τον Φεβρουάριο 2006 έως τον Απρίλιο 2007, για λογαριασμό της Μορφωτικής και Αναπτυξιακής Πρωτοβουλίας, η οποία έχει αναληφθεί από τα κοινωφελή ιδρύματα Ευγενίδου, Ι. Φ. Κωστόπουλου, Λαμπράκη, Α. Γ. Λεβέντη, Μορφωτικό ΕΤΕ, Μποδοσάκη, Στ. Νιάρχος και Α. Σ. Ωνάσης.

## **Αναντιστοιχίες στην αγορά εργασίας και απασχολησιμότητα**

Η μελέτη διερευνά δυο βασικές αναντιστοιχίες ανάμεσα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Η πρώτη αφορά τη σχέση ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση ανθρώπινου δυναμικού υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (τυπικών προσόντων). Η δεύτερη εντοπίζεται στη σχέση ανάμεσα στις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται από την οικονομία και αυτές που παρέχονται από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Η πρώτη αναντιστοιχία προκύπτει σαφώς από την εμπειρική διαπίστωση ότι η ανεργία των πτυχιούχων στην Ελλάδα βρίσκεται σε σχετικά υψηλά επίπεδα, με βάση τα ισχύοντα στην οικογένεια των αναπτυσσόμενων οικονομιών που ανήκει η χώρα και, ακόμη, ότι η κατοχή πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν βελτιώνει, στον βαθμό που συμβαίνει στις άλλες «ομόβαθμες» οικονομίες, τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας. Ενώ το 2006 ο μέσος όρος ανεργίας των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε.25 ήταν 4,5%, σχεδόν το ήμισυ του αντίστοιχου συνολικού μέσου όρου της ανεργίας (8,3%), στην περίπτωση της Ελλάδας όχι μόνο ήταν συγκριτικά ιδιαίτερα υψηλός (7,2%), σε σχέση με τον μέσο όρο της Ε.Ε.25, αλλά και πολύ κοντά στο μέσο ποσοστό ανεργίας στη χώρα (8,9%). Ακόμη περισσότερο, ο δείκτης ανεργίας των νέων 25-39 ετών, αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (9,9%) ήταν ίδιος με τον δείκτη ανεργίας των νέων με εκπαιδευτικό επίπεδο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της ίδιας ηλικιακής ομάδας.

Η ερμηνεία δεν είναι μονοσήμαντη. Είναι πιθανό ότι προβλήματα υπάρχουν τόσο από την πλευρά της προσφοράς (προσόντα και ικανότητες του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού) όσο και από την πλευρά της ζήτησης (χαρακτηριστικά λειτουργίας και ανάγκες των επιχειρήσεων). Τα υπάρχοντα δεδομένα, ωστόσο, συνηγορούν στη διαπίστωση ότι το πρόβλημα δεν οφείλεται τόσο στην αδυναμία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες απαιτήσεις, όσο στην καθυστέρηση και το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης σημαντικού μέρους του παραγωγικού τομέα της οικονομίας, που οδηγεί σε μειωμένη ζήτηση για εργασία υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, σε αντίθεση με μια συνεχώς αυξανόμενη προσφορά ανθρώπινου δυναμικού υψηλών τυπικών προσόντων (υψηλών βαθμίδων εκπαίδευσης).

Για παράδειγμα, η μεγαλύτερη έρευνα<sup>2</sup> που έγινε μέχρι σήμερα σε ένα δείγμα 6.228 επιχειρήσεων, όλων των κλάδων της οικονομίας σε πανελλαδικό επίπεδο, το 2001, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σημαντικότερο μέρος της ζήτησης εργατικού δυναμικού καταλαμβάνουν επαγγέλματα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Ειδικότερα, σε πολλούς νομούς και περιφέρειες της χώρας η ζήτηση ατόμων με ειδικότητες για τις οποίες κατά κανόνα επαρκεί η υποχρεωτική εκπαίδευση, ξεπερνά το 80% της συνολικής ζήτησης. Αυτό σημαίνει ότι οι κυριότεροι λόγοι της ανεργίας των νέων πτυχιούχων δεν πρέπει να αναζητηθούν καταρχήν στο εκπαιδευτικό σύστημα αλλά μάλλον στις συνθήκες της οικονομίας.

Για τη δεύτερη μορφή αναντιστοιχίας, ανάμεσα στις γνώσεις που απαιτούνται από την παραγωγική διαδικασία και αυτές που αποκτώνται με την ολοκλήρωση και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι ενδείξεις είναι πολύ λιγότερες και ασαφείς. Ένας από τους βασικούς στόχους της παρούσας μελέτης ήταν να καταγράψει τις διαστάσεις της **απασχολησιμότητας των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που προσδιορίζεται από την ικανότητα τους να ανταποκριθούν στα σχετικά καθήκοντα των θέσεων εργασίας που είναι για πτυχιούχους, δηλ. ανώτερου και εξειδικευμένου επιπέδου**. Ο προσδιορισμός της απασχολησιμότητας

---

<sup>2</sup> Metron Analysis - VFA (2001) “Σύνδεση εξειδικευμένης συνεχιζόμενης κατάρτισης ανέργων με τις ανάγκες των επιχειρήσεων”, Υπ. Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

προκύπτει από την ανάλυση των επιμέρους στοιχείων που τη συνθέτουν: α) οι θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις, β) οι ικανότητες και οι δεξιότητες των εργαζομένων, γ) τα κίνητρα και οι συμπεριφορές.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο προσδιορισμός του *ελλείμματος ικανοτήτων-δεξιοτήτων* δεν υπόκειται σε αυστηρά προκαθορισμένα κριτήρια αλλά συνδέεται άμεσα με τη φύση και τις απαιτήσεις της θέσης εργασίας που καλείται να καλύψει ο υποψήφιος εργαζόμενος. Γι' αυτόν τον λόγο, ο τρόπος με τον οποίο οι εργοδότες αντιλαμβάνονται τα ελλείμματα αυτά έχει εξαιρετικά μεγάλη σημασία γιατί είναι η πρωταρχική και συχνά μοναδική πηγή πληροφόρησης για ενδεχόμενες ανισορροπίες. Οι εκτιμήσεις των εργοδοτών επηρεάζουν τόσο τις γενικές αντιλήψεις όσο και, ιδιαίτερα, τις αντιλήψεις των υπεύθυνων για τις πολιτικές απασχόλησης και εκπαίδευσης. Τέλος και πιο σημαντικό, οι εκτιμήσεις αυτές των εργοδοτών επηρεάζουν εντέλει και την ίδια τη συμπεριφορά τους, που με τη σειρά της καθορίζει τη φύση της ζήτησης εργασίας.

Αναφέρεται συχνά ότι το ως άνω έλλειμμα ικανοτήτων-δεξιοτήτων αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες που οδηγούν σε ανισορροπίες στην αγορά εργασίας, με την έννοια ότι οι υποψήφιοι εργαζόμενοι είναι ανεπαρκείς για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της οικονομίας. Σε κάθε πάντως περίπτωση και στον βαθμό που το έλλειμμα αυτό εντοπίζεται, δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στις ελλείψεις του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και σε άλλης μορφής ανεπάρκειες που προσδιορίζουν την απασχολησιμότητα, όπως ορίσθηκε παραπάνω.

Κατά συνέπεια, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για την αγορά εργασίας μια σειρά δεδομένα που αφορούν τις ικανότητες και τις δεξιότητες καθώς και τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας, τα οποία ορίζονται ως *προσόντα απασχολησιμότητας*. Η παρούσα μελέτη αξιοποίησε συστηματικά τα διαθέσιμα δεδομένα και ευρήματα σχετικά με τα τυπικά χαρακτηριστικά και άλλα ποσοτικά στοιχεία της απασχόλησης των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα και, επιπλέον, προχώρησε σε έρευνα πεδίου και απευθύνθηκε σε επιχειρήσεις και εργαζόμενους, με κατάλληλα δομημένα ερωτηματολόγια. Με στόχο να καταγράψει τις εκτιμήσεις εργοδοτών και εργαζομένων και να τεκμηριώσει την ανάλυση των ελλειμμάτων σε προσόντα (απασχολησιμότητας).

Η έρευνα στηρίχθηκε σε δείγματα από τη μια 200 επιχειρήσεων, απ' όλους τους τομείς, που απασχολούν συνολικά περίπου 50.000 άτομα και από την άλλη 500 εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές, που επελέγησαν από τις βάσεις δεδομένων που τηρεί το IOBE. Με δεδομένη τη σύνθεση των δειγμάτων (επιχειρήσεων και εργαζομένων), στα οποία δεν περιλαμβάνονται οι μικρές επιχειρήσεις, οι αυτοαπασχολούμενοι και ο δημόσιος τομέας, είναι σαφές ότι οι διαπιστώσεις και τα πρώτα συμπεράσματα της παρούσας μελετητικής φάσης δεν μπορούν να γενικευθούν, πέραν των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, χωρίς πρόσθετες υποθέσεις. Γι' αυτό θα πρέπει να αξιοποιηθούν ως καταρχήν εκτιμήσεις για φαινόμενα δυναμικά και τάσεις, στο συγκεκριμένο πεδίο του συστήματος της αγοράς εργασίας, δηλ. των πτυχιούχων ΑΕΙ και ΑΤΕΙ και να ληφθούν υπόψη για τη διατύπωση και τον μελλοντικό έλεγχο υποθέσεων και προοπτικών. Το δείγμα των επιχειρήσεων αναλύθηκε με βάση το μέγεθος, τον τομέα δραστηριοποίησης (προηγμένο ή παραδοσιακό) και τα τμήματα στα οποία απασχολούνται οι εργαζόμενοι ενώ το δείγμα των εργαζομένων με βάση το έτος αποφοίτησης, την κατοχή ή όχι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, τη χώρα αποφοίτησης κ.λπ.

Οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν κατατάχθηκαν σε δυο κατηγορίες. Η πρώτη αντιπροσωπεύει τον *προηγμένο τομέα* της ελληνικής οικονομίας και αποτελείται από τις συστάδες *Έντασης Τεχνολογίας*, *Έντασης Ανθρώπινου Κεφαλαίου* και *Έντασης Κεφαλαίου*. Αυτές οι επιχειρήσεις απασχολούν κατά κύριο λόγο εργατικό δυναμικό υψηλών ικανοτήτων, με υψηλό μέσο μισθό ενώ χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά διεθνοποίησης της δραστηριότητάς τους καθώς και εξαγωγικής δραστηριότητας. Η δεύτερη κατηγορία αντιπροσωπεύει τον *παραδοσιακό τομέα* της ελληνικής οικονομίας και αποτελείται από τις συστάδες *Έντασης Εργασίας* και *Έντασης*

*Εργασίας και Κεφαλαίου*, οι οποίες απασχολούν κυρίως εργατικό δυναμικό χαμηλών ικανοτήτων και κατά τεκμήριο τυπικών προσόντων, με χαμηλό μέσο μισθό και ιδιαίτερα περιορισμένη, μόνον σε περιπτώσεις, εξαγωγική δραστηριότητα.

## **Διαπιστώσεις**

Γενικότερα, από την έρευνα προέκυψαν σημαντικές ενδείξεις, που συνηγορούν στη διαπίστωση ότι η μετάβαση από την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην αγορά εργασίας δεν εξαρτάται μόνον από το αντικείμενο των σπουδών αλλά και πέραν αυτού, σε σημαντικό βαθμό, από την ύπαρξη μιας σειράς ικανοτήτων, δεξιοτήτων και χαρακτηριστικών προσωπικότητας, τα οποία συνοπτικά ορίζουμε ως *προσόντα απασχολησιμότητας*, με βάση τα οποία κρίνεται πολλές φορές εκ μέρους των επιχειρήσεων και η καταλληλότητα» ενός υποψηφίου να ανταποκριθεί σε θέσεις εργασίας με υψηλές απαιτήσεις.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά που προέκυψε από την έρευνα είναι ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζει το οικογενειακό περιβάλλον και ιδιαίτερα το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, το οποίο συνδέεται θετικά με την επαγγελματική εξέλιξη των πτυχιούχων.

### **α) Απασχόληση των πτυχιούχων στις επιχειρήσεις και προοπτικές**

Οι πτυχιούχοι αποτελούν το 46% του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων του δείγματος της έρευνας. Το ποσοστό όμως διαφοροποιείται ριζικά ανάμεσα στον *προηγμένο τομέα*, όπου και ξεπερνά το 50% και στον *παραδοσιακό*, όπου υπολείπεται του 1/5 (17%). Όπως αναμένεται, τα μεγαλύτερα ποσοστά πτυχιούχων εντοπίζονται στα τμήματα της Γενικής Διεύθυνσης και της Διοίκησης, τόσο στον προηγμένο όσο και στον παραδοσιακό τομέα. Κυριαρχούν, σε ότι δε αφορά το αντικείμενο των σπουδών τους, οι Επιστημονικές Περιοχές<sup>3</sup> της *Οικονομίας και Διοίκησης* και των *Επιστημών της Μηχανικής*. Ειδικότερα στον *προηγμένο τομέα* της οικονομίας, η διασπορά των πτυχιούχων στα τμήματα (λειτουργίες της επιχείρησης) είναι σημαντικά μεγαλύτερη, υπάρχουν δηλαδή μικρά ποσοστά πτυχιούχων από πολλές, διαφορετικές Επιστημονικές Περιοχές (γνωστικά αντικείμενα) που απασχολούνται στα διάφορα τμήματα. Η διασπορά αυτή συνιστά ισχυρή ένδειξη ότι διαχρονικά και με την εξέλιξη του αναπτυξιακού κύκλου της ελληνικής οικονομίας, μειώνεται βαθμιαία η σημασία του αντικείμενου σπουδών για την απασχολησιμότητα των πτυχιούχων.

Σε ότι αφορά τις προοπτικές (ευκαιρίες) απασχόλησης των πτυχιούχων (ζήτηση), από την έρευνα προκύπτει ότι

- ποσοστό μεγαλύτερο του 60% των επιχειρήσεων αναμένεται να χρειασθούν πτυχιούχους σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό,
- οι προοπτικές αύξησης της απασχόλησης των πτυχιούχων φαίνεται να είναι εντονότερες στις μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεις ενώ
- στον *μεν προηγμένο τομέα* της οικονομίας, οι προοπτικές της ζήτησης αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φαίνονται ισχυρότερες για τα τμήματα marketing και πωλήσεων καθώς και οικονομικών υπηρεσιών, μηχανογράφησης, Γεν. Διεύθυνσης και Διοίκησης και ανθρώπινων πόρων,

---

<sup>3</sup> Η τυπολογία των Επιστημονικών Περιοχών ακολουθεί αυτήν την οποία τα πανεπιστήμια της Ευρώπης έχουν υιοθετήσει, κατά τη Διαδικασία της Μπολόνια.

- στο δε *παραδοσιακό τομέα*, φαίνονται ισχυρότερες για τα τμήματα marketing και πωλήσεων και οικονομικών υπηρεσιών, όπου εμφανίζονται οι εντονότερες προοπτικές αύξησης της απασχόλησης.

## **B) Καταλληλότητα υποψηφίων, κριτήρια πρόσληψης και ένταξη στην αγορά εργασίας**

Παρά το γεγονός ότι καταγράφεται ισχυρή προσφορά (υπερ-προσφορά) εργασίας (πτυχιούχων), σε σημαντικό ποσοστό (45%) οι επιχειρήσεις δηλώνουν ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση κατάλληλων, για την κάλυψη των αναγκών τους, πτυχιούχων. Το δεδομένο αυτό υποδηλώνει το προαναφερθέν έλλειμμα απασχολησιμότητας, το οποίο συνήθως εύκολα αποδίδεται στις ανεπάρκειες του εκπαιδευτικού συστήματος. Όπως όμως έχει ήδη αναφερθεί, οι γνώσεις που αποκτώνται από το εκπαιδευτικό σύστημα είναι μια μόνο από τις παραμέτρους που καθορίζουν την απασχολησιμότητα. Παράλληλα, το 1/3 περίπου των επιχειρήσεων δηλώνουν ότι «υπο-αξιοποιούν» τους εργαζόμενους αποφοίτους τους με το να τους απασχολούν σε θέσεις εργασίας με χαμηλού επιπέδου απαιτήσεις σε ικανότητες και προσόντα, επίσης το 1/3 δηλώνουν ότι καλύπτουν θέσεις υψηλού επιπέδου ικανοτήτων και προσόντων με εργαζόμενους χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου. Τα φαινόμενα αυτά - υψηλή προσφορά παράλληλα με δυσκολίες εξεύρεσης, «υποαξιοποίηση» με ταυτόχρονη «υπεραξιοποίηση» - είναι δύσκολο να ερμηνευθούν μονοσήμαντα.

Ο ακριβής προσδιορισμός των αιτιών δυσκολίας εξεύρεσης των κατάλληλων εργαζομένων, μεταξύ των πτυχιούχων, είναι μια από τις σημαντικότερες ενδείξεις της έρευνας. Τα 2/3 των επιχειρήσεων και των δύο τομέων της οικονομίας δηλώνουν ότι το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η έλλειψη *συγκεκριμένης επαγγελματικής εμπειρίας*. Με άλλα λόγια, οι επιχειρήσεις αναζητούν εργαζόμενους για τους οποίους δεν θα χρειαστεί να επενδύσουν ιδιαίτερα στην εξοικείωση τους με το περιβάλλον και τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης εργασίας. Ο δεύτερος σημαντικότερος λόγος για τον προηγμένο τομέα της οικονομίας - και ο τρίτος για τον παραδοσιακό -, σε ότι αφορά αυτές τις δυσκολίες για τις θέσεις υψηλών απαιτήσεων (επιπέδου ικανοτήτων και προσόντων), είναι η *ανεπάρκεια συμπεριφοράς και προσωπικότητας* των υποψηφίων. Αντίθετα με τις ευρέως διαδεδομένες απόψεις για την ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος, πολλοί εργοδότες τονίζουν ότι, τόσο το εργατικό δυναμικό τους όσο και οι υποψήφιοι εργαζόμενοι, χαρακτηρίζονται από σημαντικές ανεπάρκειες ως προς τα κίνητρα και τη συμπεριφορά τους. Αυτές οι απόψεις υποδηλώνουν ότι ορισμένες κατηγορίες δεξιοτήτων και ικανοτήτων, πέραν των θεωρητικών και τεχνικών γνώσεων, που παρέχει - με μια δεδομένη έστω ποιότητα - το εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελούν ένα πολύ σημαντικό τμήμα του λεγόμενου ελλείμματος δεξιοτήτων. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε εντελώς διαφορετικά συμπεράσματα, από τα γενικώς αποδεκτά σχετικά με την υπό μελέτη «αναντιστοιχία».

Στην ερώτηση εξάλλου για το πως αξιολογούν οι επιχειρήσεις τα προσόντα και τις ικανότητες, σημαντικότερος παράγων εμφανίζεται αυτός που περιγράφεται ως *χαρακτηριστικά προσωπικότητας* και ακολουθούν, με τον ίδιο περίπου βαθμό σημαντικότητας, οι ικανότητες (βασικές και ικανότητα χειρισμού διαδικασιών), η επαγγελματική εμπειρία και οι άλλες γνώσεις.

Τέλος, το κύρος του ακαδημαϊκού ιδρύματος αποτελεί κριτήριο πρόσληψης για ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των επιχειρήσεων του *προηγμένου τομέα* και για ποσοστό οριακά μεγαλύτερο του 10% του *παραδοσιακού*.

Ενδιαφέρον έχουν και οι παρακάτω διαπιστώσεις:

- Σε ποσοστό μεγαλύτερο του 90% οι απόφοιτοι που έλαβαν μέρος στην έρευνα βρήκαν την πρώτη τους εργασία εντός 12 μηνών. Από τους πτυχιούχους που συνάντησαν πολύ σημαντικές δυσκολίες στην εξεύρεση της πρώτης εργασίας η πλειονότητα (55-65%) προέρχεται από οικογένειες με γονείς χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Εξάλλου, οι συχνότερα αναφερόμενες δυσκολίες για την εύρεση εργασίας είναι η έλλειψη θέσεων, η αδυναμία δηλαδή της ζήτησης, η ελλιπής πληροφόρηση στην αγορά εργασίας και οι κατάλληλες συστάσεις.
- Τα δε 2/3 των πτυχιούχων θεωρούν ότι η πρώτη τους εργασία ήταν σχετική, ως πολύ σχετική, τόσο με το αντικείμενο των σπουδών τους όσο και με τις ικανότητες και τα άλλα προσόντα τους. Για τους κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών, ο δείκτης συνάφειας καταγράφεται υψηλότερος.

### γ) Προσόντα απασχολησιμότητας και ελλείμματα

Η έρευνα πεδίου επεδίωξε να καταγράψει τις αποκλίσεις μεταξύ της «ποιότητας» της ζήτησης από μέρους των επιχειρήσεων και αυτής της προσφοράς, δηλ. των νεοεισερχομένων πτυχιούχων και κατέληξε στα ακόλουθα:

- Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων (70-80%), όπως προαναφέρθηκε, θεωρούν ότι τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Εξ αυτών τις πρώτες θέσεις κατέχουν η ευσυνειδησία, το πνεύμα συνεργασίας και η προσαρμοστικότητα.
- Στη δεύτερη θέση, κατά σειρά συχνότητας απαντήσεων και βαθμού σημαντικότητας που του αποδίδεται, είναι χαρακτηριστικά που αφορούν βασικές γνώσεις χρήσης σύγχρονου λογισμικού γραφείου και στις ξένες γλώσσες, στις βασικές ικανότητες, όπως χειρισμού διαδικασιών, κριτικής σκέψης, ενεργού μάθησης καθώς και στις κοινωνικές δεξιότητες (παρατηρητικότητα, πειθώ, ικανότητα διαπραγμάτευσης), επίλυσης σύνθετων προβλημάτων, διαχείρισης πόρων και τις τεχνικές δεξιότητες.
- Το μέσο «έλλειμμα» (δηλ. ο μέσος όρος των προσόντων απασχολησιμότητας των νεοεισερχόμενων πτυχιούχων ως προς το απαραίτητο επίπεδο των προσόντων αυτών), για το σύνολο των επιχειρήσεων του δείγματος, κυμαίνεται στο επίπεδο του 16%. Το επίπεδο του ελλείμματος αυξάνεται ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων και - όπως αναμένεται - είναι υψηλότερο για τις επιχειρήσεις του προηγμένου, σε σχέση με τον παραδοσιακό τομέα της οικονομίας.
- Τα μεγαλύτερα ελλείμματα σημειώνονται στις βασικές γνώσεις χρήσης λογισμικού γραφείου, την ικανότητα επίλυσης σύνθετων προβλημάτων και διαχείρισης πόρων και σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (πνεύμα συνεργασίας και ευσυνειδησία).

Από μέρους των εργαζόμενων (πτυχιούχων) η ιεράρχηση των προσόντων απασχολησιμότητας έχει ως εξής:

- Τα *χαρακτηριστικά προσωπικότητας* θεωρούνται τα πλέον σημαντικά, μεταξύ των οποίων αναδεικνύονται η συνεργασία και η προσαρμοστικότητα.
- Ακολουθούν οι *ικανότητες επίλυσης σύνθετων προβλημάτων* (αναγνώριση προβλημάτων, συλλογή και οργάνωση πληροφοριών), οι *ικανότητες χειρισμού διαδικασιών* (κριτική σκέψη και ενεργή μάθηση) και, στη συνέχεια,
- οι (λεγόμενες) *βασικές ικανότητες* (ανάγνωση, ενεργός ακρόαση, προφορικός και γραπτός λόγος),
- οι *κοινωνικές δεξιότητες* (όπου διακρίνονται οι *δεξιότητες για συντονισμό*),

- η επαγγελματική εμπειρία, οι συστημικές ικανότητες (αναγνώριση αιτιών και η κρίση και λήψη αποφάσεων) και, τέλος,
- οι ικανότητες διαχείρισης πόρων (όπου διακρίνεται η ικανότητα διαχείρισης χρόνου).

Σύμφωνα εξάλλου με τις εκτιμήσεις των πτυχιούχων-εργαζομένων, η από μέρους τους ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, εκτιμάται ότι προσεγγίζει το 75% του επιπέδου που οι ίδιοι οι απόφοιτοι θεωρούν απαραίτητο για την αποτελεσματική επιτέλεση των εργασιακών τους καθηκόντων. Με άλλα λόγια, κατά την άποψή τους, διαφάνεται ένα «χάσμα» ή «έλλειμμα» προσόντων απασχολησιμότητας της τάξης του 25%. Υπενθυμίζεται ότι το έλλειμμα αυτό υπερβαίνει την ανάλογη εκτίμηση από μέρους των επιχειρήσεων (16%). Για τους εργαζόμενους, το έλλειμμα αυτό - πέραν της έλλειψης επαγγελματικής εμπειρίας - εντοπίζεται κατά φθίνουσα βαρύτητα στην επάρκεια επικοινωνίας στις ξένες γλώσσες στις βασικές γνώσεις χρήσης λογισμικού γραφείου, στις κοινωνικές δεξιότητες (ειδικά σε αυτές της διαπραγμάτευσης και της πειθούς), στις ικανότητες διαχείρισης πόρων, στις συστημικές ικανότητες, στις ικανότητες επίλυσης σύνθετων προβλημάτων και στις λεγόμενες βασικές ικανότητες (με σοβαρά ελλείμματα για επιμέρους στοιχεία όπως η ανάγνωση, η ενεργός ακρόαση, ο προφορικός και ο γραπτός λόγος).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το εύρημα ότι το έλλειμμα αυτό είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο για τους αποφοίτους ιδρυμάτων του εσωτερικού και, παράλληλα, ότι - τηρουμένων σχετικών επιφυλάξεων - τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού κάλυψαν σχεδόν το σύνολο (πάνω από τα 4/5) του ελλείμματος σε δεξιότητες και ικανότητες των αποφοίτων τους ενώ τα ιδρύματα του εσωτερικού υπολείπονται ακόμα σε σημαντικό βαθμό από τον στόχο αυτό, αφού κάλυψαν μόλις το ¼ του σχετικού ελλείμματος, μεταξύ των δυο «γενεών» αποφοίτων. Είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι στην περίπτωση των αποφοίτων από ιδρύματα του εξωτερικού, οι υψηλότεροι «δείκτες κάλυψης» των ελλειμμάτων σημειώνονται στην επαγγελματική εμπειρία, τις ικανότητες διαχείρισης πόρων, τις βασικές γνώσεις πληροφορικής και τις κοινωνικές δεξιότητες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τις σχετικές έρευνες, η κάλυψη αυτή δεν οφείλεται σε μεταβολές του περιεχομένου των σπουδών (που συχνά συναντά τη σθεναρή αντίσταση των διδασκόντων) αλλά σε σταδιακές αναδιαρθρώσεις και μεταρρυθμίσεις των εκπαιδευτικών μεθόδων.

#### **δ) Χρησιμότητα των σπουδών και συνάφεια με την εργασία**

Σημαντικό ποσοστό (79%) των εργαζομένων (πτυχιούχων) δήλωσαν ότι η παρούσα εργασία τους είναι σχετική ως πολύ σχετική με το αντικείμενο των σπουδών τους και ένα ακόμη μεγαλύτερο ποσοστό (85%) δήλωσαν ότι είναι σχετική ως πολύ σχετική με τις άλλες ικανότητες και τα προσόντα που απέκτησαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Ο δείκτης συνάφειας της παρούσας εργασίας των ατόμων του δείγματος είναι υψηλότερος σε σχέση με αυτόν για την πρώτη εργασία, που ανέλαβαν μετά την αποφοίτησή τους. Ο δείκτης συνάφειας καταγράφεται υψηλότερος:

- για τη «νεότερη» σε σχέση με την «παλαιότερη» γενιά πτυχιούχων,
- για τους κατόχους μεταπτυχιακών διπλωμάτων και, επιπλέον,
- όπου το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων είναι υψηλότερο.

Τα ¾ των εργαζομένων επίσης πιστεύουν ότι οι σπουδές τους ήταν χρήσιμες σε μεγάλο και πολύ μεγάλο βαθμό, για την ανταπόκριση στις εργασιακές υποχρεώσεις της παρούσας εργασίας τους και ο σχετικός δείκτης σημειώνει υψηλότερες τιμές για τους αποφοίτους από ιδρύματα του εξωτερικού. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο δείκτης χρησιμότητας των σπουδών είναι υψηλός ακόμα και μεταξύ αυτών που δεν ασκούν μια εργασία συναφή με τις

σπουδές τους. Τέλος, κατά τα αναμενόμενα, *υψηλότερες* τιμές του δείκτη χρησιμότητας των σπουδών σημειώνονται σε Επιστημονικές Περιοχές όπως οι Επιστήμες του Δικαίου, η Αρχιτεκτονική, Πολεοδομία και Χωροταξία, οι Φυσικές επιστήμες, οι Επιστήμες Μηχανικής και η Οικονομία και Διοίκηση ενώ *χαμηλότερες* τιμές στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, τις Κοινωνικές και Πολιτικές Επιστήμες, τις Γεωπονικές Επιστήμες καθώς και στα Μαθηματικά και Στατιστική.

## **Συμπεράσματα-υποθέσεις**

Από τη συνεκτίμηση των αποτελεσμάτων και διαπιστώσεων της έρευνας πεδίου (επιχειρήσεων και εργαζόμενων πτυχιούχων) καθώς και άλλων μελετών και ελληνικών και διεθνών πηγών πληροφόρησης, των αποτελεσμάτων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού κ.α., προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα, ορισμένα από τα οποία συνιστούν ταυτόχρονα αναλυτικές υποθέσεις, επιδεχόμενες περαιτέρω διερεύνηση:

- Η Ελλάδα δεν ακολουθεί τις διεθνείς τάσεις όσον αφορά στην ανεργία του εργατικού δυναμικού χαμηλού και υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Η βασική αιτία για το φαινόμενο αυτό πρέπει να αναζητηθεί σε έναν μεγάλο βαθμό στο χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας (σε όρους μεγέθους αλλά κυρίως προϊόντος σχετικά υψηλής προστιθέμενης αξίας). Η όξυνση της ανεργίας των νέων πτυχιούχων εντείνεται από την μείωση του ρυθμού απορρόφησης εργατικού δυναμικού και ειδικότερα πτυχιούχων από τον δημόσιο τομέα της οικονομίας.
- Παρά την ανεργία των πτυχιούχων, ωστόσο, η ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση από την πλευρά των νέων αυξάνεται. Το γεγονός αυτό πιθανότατα σχετίζεται με τα ακόμα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας των αποφοίτων του δευτεροβάθμιου επιπέδου εκπαίδευσης, γεγονός που καθιστά την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως μια αναγκαστική στρατηγική περιορισμού του κινδύνου ανεργίας των νέων και έτσι, με τον τρόπο αυτόν, ενισχύεται η αυξητική τάση ανεργίας της επόμενης εκπαιδευτικής βαθμίδας - πρόκειται για έναν «φαύλο κύκλο» εξέλιξης του ανθρώπινου δυναμικού στη χώρα.
- Οι ελληνικές επιχειρήσεις απασχολούν σήμερα σημαντικά ποσοστά πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στο μέλλον αναμένεται να απασχολήσουν ακόμη υψηλότερα. Ο κύριος όγκος όμως της ζήτησης πτυχιούχων προέρχεται από τις επιχειρήσεις του *προηγμένου τομέα* και συνεπώς προϋπόθεση για ισχυρότερη ζήτηση πτυχιούχων είναι η αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων αυτών. Κατά συνέπεια, ο *εκσυγχρονισμός των ελληνικών επιχειρήσεων είναι όρος sine qua non για ουσιαστική αύξηση της απασχόλησης πτυχιούχων ΑΕΙ-ΑΤΕΙ*.
- Οι θεωρητικές και τεχνικές γνώσεις που αποκτώνται από το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι πάντοτε είτε το κύριο είτε και το μοναδικό κριτήριο πρόσληψης πτυχιούχων. Ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων προτάσσουν ικανότητες και δεξιότητες που μάλλον σχετίζονται με τη γενικότερη μόρφωση (παιδεία) και ορισμένες *βασικές ικανότητες των πτυχιούχων*. Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων των νέων αφορά στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος και αποτελεί μια διηλεκτική διεργασία σε όλον τον κύκλο ζωής των ατόμων. Εξαρτάται, επίσης, σε σημαντικό βαθμό από την οικογενειακή κατάσταση και το κοινωνικο-οικονομικό απόβαθρο, και στο επίπεδο αυτό τον πρώτο λόγο έχει μια σύγχρονη πολυδιάστατη κοινωνική πολιτική.
- Παρά την ισχυρή προσφορά εργασίας (πτυχιούχων) ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην αποτελεσματική τους στελέχωση. Οι συχνότερα αναφερόμενοι λόγοι είναι η έλλειψη συγκεκριμένης επαγγελματικής εμπειρίας



- όπου και έχει νόημα η συζήτηση για τη συμμετοχή των επιχειρήσεων σε προγράμματα ανάπτυξης της εμπειρίας αυτής -, ο μικρός αριθμός υποψηφίων και η ανεπάρκεια συμπεριφοράς και προσωπικότητας. Πέραν του πρώτου, ο δεύτερος λόγος δεν συνάδει με την υψηλή προσφορά. Παράγοντες που πρέπει να διερευνηθούν περαιτέρω είναι ο ρόλος της κινητικότητας των πτυχιούχων, αλλά και η ελκυστικότητα μιας θέσης στην επιχείρηση σε σχέση με εναλλακτικές επιλογές (όπως εργασία στο Δημόσιο, επιχειρηματική δράση και αυτοαπασχόληση).

- Οι πτυχιούχοι έχουν καταρχήν τα προσόντα που θεωρούνται σημαντικά, σε μικρότερο ωστόσο βαθμό απ' ότι κρίνεται απαραίτητο από τις επιχειρήσεις. Υπάρχουν συνεπώς περιθώρια βελτιώσεων, που θα πρέπει να εστιασθούν στις περιοχές εκείνες όπου παρατηρούνται τα μεγαλύτερα ελλείμματα. Τα σχετικά ευρήματα της έρευνας μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο υλικό τόσο για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας όσο και για την πολιτεία αλλά και τους ενδιαφερόμενους πολίτες (οικογένειες και νέους).
- Η απασχολησιμότητα των πτυχιούχων συνδέεται μεν με τις γνώσεις που αποκτώνται κατά τη θητεία τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, επηρεάζεται όμως καθοριστικά και από άλλους παράγοντες (οικογένει, βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο, ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης κ.α.). Βελτίωση της απασχολησιμότητας προϋποθέτει συνδυασμένη αντιμετώπιση όλων των παραγόντων που την επηρεάζουν.
- Τέλος, όπως οι ίδιοι οι εργαζόμενοι (πτυχιούχοι) εκτιμούν, εμφανίζονται μεν ελλείμματα ικανοτήτων-δεξιοτήτων (απασχολησιμότητας), αλλά οι σπουδές τους ήταν χρήσιμες και φαίνεται ότι τους παρέχουν απαραίτητα εφόδια, για να βρουν θέση σχετικά συναφή με το αντικείμενο των σπουδών τους.